

d'esquinàntic, esquinància (V. ESCARRANSIT)

ESQUINÇAR, del ll. vg. *EXQUINTIARE, pròpiament 'partir en cinc trossos', derivat de QUINTUS 'cinquè', en el sentit de 'fer a bocins, cada cosa, fins al cinquè tros'; en forma paral·lela es creà també *EXQUINTARE, que es va conservar, amb el mateix sentit, en la forma *esquintar* de l'occità antic, també usat a Cerdanya i Conflent, en el sentit de 'malmetre, destrossar'. □ 1.ª doc.: 1226.

En un document català en baix llatí, de 1226, llegim «una tunica, pro esmenda illius tunice, quam ei *esquinzavis*» (Cart. de Sant Cugat III, 415), advertint que per aquells anys encara se solia escriure *z* amb el valor de *ç*. Això és: li va partir la túnica en cinc (o més) trossos.

Repetidament ja en R. Lull: «Murí un cavaller en aquella ciutat, e --- sa muller e sos parents --- fahien gran dol, tirants lurs cabells e *esquinçants* lurs cares e lurs vestiments» (Blanq., NCL. II, 119.5), «lo simi *esquinça* lo aldulf e atrobà-l tot buyt» (Merav., NCL. II, 10); e el torturador, perquè la criatura no destorbés, «baysava l'enfant --- mes l'enfant, qui regardava la mare, rebuyava los baysars, e ab les ungles s'*esquinsava* la cara e apelava la sua mare» (traduint *laniabat*, 352.15), *VidesR*, 124v2, on per tant és 'lacerar, esgarinxar, esqueixar'; i si bé ací la lliçó del ms. P és *s'esquisava* (però *s'escinsava* en el B), en les *VidesR* es troba també aplicat a la roba; i en altres passatges coincideix la forma en els dos mss.: «s'*esquinsà* los seus vestimens», 137v2; i no és impossible que també pertanyés al text originari en «quant él fo intrat en Alexandria, sobtament li fo rot e solt lo seu calcer», 99r2P, on solament B porta en lloc d'això *squinsat* (trad. «ruptum atque solum», 266.19). D'altra banda és a tota la persona que es refereix Cerverí en la Faula del Rossinyol, amb el sentit d'*esqueixat*, esberlat (per un llamp o cosa anàloga), en fer dir al pagès badoc que creu haver-se deixat perdre un tresor: «mala fuy nat! / e fos sempre *squinçat!*» (v. 158) (cf. en oc. ant. «déchirer, arracher», PDPF).

L'InuLC n'aplega uns 8 testimonis en docs. ross. fins a 1457, a partir del de 1351 «dos lançols *squinçats*»; però n'apareixen d'antics a totes les regions i ambients: «fo us viçares que ls capitols --- se deguessen *esquinçar*, e *esquinçaren-se*», doc. cancelleresc de 1323-7, Finke (*Acta Ar.* I, n.º 150); «libre --- ab posts de fust cubert de cyuro vermell empremtat, *esquinsat*, sens tancadors», inv. del rei Martí (Bofarull, *Marina cat.*, 119).

En els textos literaris trobem així mateix una ampla varietat d'aplicacions: «olla li féu traure la letre de la bústia, e fôu-la legir, e *squinsar* ---», *Filla de Constantí* (NCL. XLIII, 86); «portava al cap per vel un drap d'estopa *esquinçat* e molt sutze», *Eiximplis* d'Ag. (n.º 278, p. 258); «a vegades, com hom va per bona via, ha spines entorn del camí que prenen hom per les vestedures e les *squincen*, o naffren hom; emperò la via és bona, però les spines qui són prop la via fan aquest mal», *L. d'Ajustaments* (DBal.). En forma preg-

nant *esquinçar-se* pot pendre el sentit d'*estripar-se* el vestit, en símbol d'indignació, d'escàndol: «—Ver és que só fill de Déu! —E llavors Cayphàs llevà s, *esquinçar-se*: e tots scopiren a Jesuchrist», StVicentF (*Sermons* II, 266.2). Onofre Pou prova d'aplegar-ho tot: «tallar --- *esquinçar* o rasgar: conscindere; lo *esquins* o rasgo: conscissura; cosa *esquinçada*: conscissus; *esquinçar* en molts trossos: discerpere» (*TbPu.*, 311).

10 Continua avui usant-se amb vitalitat més o menys gran a totes les regions de la llengua, i sense considerables variants, i, en gran part, sense cap, fins al extrem NO.; en l'ús familiar barceloní, *estripar* el limita un poc, però és viu, allí com pertot, fins al cap dels nostres Pirineus occidentals: a Tavascan prefereixen *askinsá-se* a '*estripar-se*' (1934). Com a petites variants, observem la de -x-, que localitzem en ross.: *s askinyšá* sento fins al cim de les Corberes: Talteüll (1960), *esquinxar* a Menorca (Moll, AORBB II, 32) i Eivissa («-cbá: rasgar la ropa», PzCabr.), en el qual pot haver-hi influència d'*esgarrinxar* i variants.

És molta l'extensió que trobem modernament a la variant *esquinçar*, i es presenta més o menys amb totes les aplicacions; per exemple, a Tortosa: «dels nostres vells arxius, no *esguinessen* cap paper, per insignificant que semble», «miro al cel, radiant, blavós, com esperant que *s'esguince* i, per un botern ben gros, Déu en persona 'ls beneïxa», Vergés Paulí (*Espurnes* v, 39, 173; també en el Maestrat (*Voc. Maestr.*, p. 297). on no sabem si pendre la *z* de *esguinxar* per més que una mera grafia, car el mateix GaGirona ho escriví en *Seidia*: «en tant *esguinsen* rames, de la mort missageres, / sagetes dels de En Blasco volant d'ací i d'allà» (254); i a l'extrem oposat del cat. occid.: «*esguinsar*: rasgar», V. d'Aneu (Pol, 16).

La sonorització de les consonants en els grups inicials de *s+*oclusiva és un fenomen vastament escampat; i en altres zones romàniques té abast general (a Sicília i Calàbria és tot grup *sp-*, *st-* i *sk-* que es sonoritza en *zb-*, *zd-*, *zg-*, Rohlfs, *Rom. Helv.* IV, 51); mentre que entre nosaltres no apareix sinó esporàdicament, i altrament limitat a l'última d'aquestes combinacions; però en el nostre mot sobreix dels límits de la llengua: *ezginsá* a la V. d'Aran i a d'altres parlars del seu contorn occità; encara més de la banda d'Aragó, i això ha fet que el substantiu s'hagi consolidat fins en el castellà normal (DCEC, ESGUINCE), si bé només en la seva aplicació a la petita patologia humana i animal, però això ja des de Cervantes (cf. addicions en Baist, 50 ZRPb. v, 558-9).

També ho registrem en els parlars catalans amb aplicació especial a tals sentits: a l'Alta Ribagorça, etc. *ezginsátz* són els herniats; i a Espés m'explicaven (1957) que per guarir-los esperaven a la nit de Sant Joan, i havien de cercar un roure migpartit: llavors esperaven a la mitjanit, i en aquell moment, després de passar el pacient 12 vegades per dins de l'ascladura del gran arbre, lligaven estretament les dues meitats del roure (les «piaven»): interessant supervivència de les personificacions cèltiques i indoeuropees, fins avui,